

Vybavení interiérů domácností na panství Sovinec ve světle pozůstalostních inventářů ze 17. a 18. století

Josef Svoboda

DOI: 10.21104/CL.2023.1.03

*Furnishings of Interiors of Households in Sovinec Dominion through
the Lens of Inheritance Inventories from the 17th and 18th Centuries*

Abstract

The study deals with the furnishing of households in Sovinec region on the basis of books of inheritance inventories and testaments written in German from the 17th and 18th centuries in comparison with other areas and source types. The main emphasis is placed on the equipment of the interiors, namely the furniture and decoration. The author examines what kind of equipment appears in the inventories, how often they appear, or what equipment can be classified as standard in the period under review, and what equipment or material used spread to the countryside later.

Key words

17th century, 18th century, Moravian rural area, Sovinec dominion, furnishings, furniture, inheritance inventories

Acknowledgment

Tato studie vznikla za podpory Grantové agentury České republiky v rámci projektu č. 21-33437S „Pozůstalostní inventáře v etnologické perspektivě: potenciál archivního pramene pro poznání proměn lidového oděvu českých zemí“ v roce 2022.

Contact

Mgr. Josef Svoboda, Ph.D., Národní ústav lidové kultury, Zámek 672, Strážnice 696 62, Czech Republic; e-mail: svoboda.jf@seznam.cz.

Jak citovat / How to cite

Svoboda, Josef. 2023. Vybavení interiérů domácností na panství Sovinec ve světle pozůstalostních inventářů ze 17. a 18. století. *Český lid* 110: 65–84. <https://doi.org/10.21104/CL.2023.1.03>

Výzkum vybavení středověkých a raně novověkých interiérů se u nás v posledních desetiletích etabloval jako významný proud při zkoumání dějin každodennosti. Vzhledem k většímu počtu i rozmanitosti dochovaných pramenů stále převládá zaměření na městské prostředí před- a pobělohorských Čech (Bůžek – Bůžková – Stejskalová 1990a; tíž 1990b; Pešek 1992; z hlediska archeologie Břečková – Staněk 2016), případně na interiéry šlechtických sídel (nově podrobná metodika Lukášová – Otavská 2015). Přesto postupně roste i počet prací věnujících se venkovu a využívajících prameny umožňující alespoň částečně poznat raně novověké vesnické interiéry a vybavení (výběrově Petránová – Vařeka 1987; Vařeka – Petránová – Plessingerová 1988; Edel 1990; Grulich – Matlas 2009).

Využití prameny a metodologie

V rámci výzkumu bylo zkoumáno pět německy psaných knih testamentů, pozůstalostních inventářů a sirotčích peněz z velkostatku Sovinec z let 1673–1767. Sovinecké panství v této době vlastnil Řád německých rytířů, pro který bylo typické velmi podrobné a detailní vedení vrchnostenské agendy (Háza 1993: 28). V knihách se kromě kšaftů a přehledů vyplácení sirotčích peněz nachází i celá řada samostatně přepsaných inventářů movitých věcí zemřelých obyvatel panství, respektive majitelů gruntů.¹ Pro potřeby této studie byly vynechány ty inventáře či kšafy, které obsahovaly pouze zůstatek peněz či domácí zvířata, a pozornost byla věnována seznamům s nábytkem či jinými věcmi souvisejícími s vybavením domu. V případě, že se u nějakého jedince objevily odkázané předměty v testamentu a následoval jejich podrobnější soupis v pozůstalostním inventáři, bylo kvůli kompletnosti, přehlednosti a vypovídací hodnotě statistiky přihlíženo pouze k inventáři. Tímto způsobem se dostaneme k počtu 611 inventářů a soupisů majetku splňujícím zadaná kritéria.

Podobně jako u jiných pramenů i u zkoumaných pozůstalostních inventářů byli důležitými osobami vyhotovitelé těchto seznamů čili místní zástupci vrchnosti v čele s rychtářem a písařem (k tomu analogicky pro městské prostředí se zástupci městské rady Bůžek – Bůžková – Stejskalová

---

1 Pozůstalostní inventáře se ve fondu Zemský archiv (dále jen ZA) Opava, Velkostatek Sovinec dochovaly v originále až od 2. poloviny 19. století, pouze inventáře duchovních ze sledovaného období můžeme nalézt ve fondu ZA Opava, fond Němečtí rytíři – ústřední správa velmistrovských statků na Moravě a ve Slezsku, Bruntál. S majetkovými poměry sovineckých poddaných se můžeme setkat i v knihách svatebních smluv či zápisech o vyplácení sirotčích peněz, zde se však movitý majetek (kromě domácích zvířat) objevuje výjimečně.

1990a: 68). Tyto inventáře totiž nejsou vyčerpávajícími soupisy majetku a často záleželo na přítomných úřednících či příbuzných, které věci považovali za hodné zapsání, popřípadě za jakým účelem byl inventář sepsán (Petráňová – Vařeka 1987: 277). Jen obtížně si totiž lze představit, že by výběrčí mýta z obce Horní Dlouhá Loučka, který mimo jiné vlastnil koupací vanu, dvě postele či velký mandl, neměl ani jeden stůl.² Přesto však zkoumané inventáře umožňují zajímavý náhled do vybavení domácností na sovineckém panství v 17. a 18. století, a to i z jazykového hlediska.

Na problematiku pozůstalostních inventářů jakožto pramene pro poznání vybavení usedlosti upozornili ve své už klasické studii Lydia Petráňová a Josef Vařeka (Petráňová – Vařeka 1987: 277–280). Předkládaná práce si neklade za cíl vyložit do detailu vybavení a možný vzhled barokních venkovských interiérů na Sovinecku (což vzhledem k povaze pramenů ani není možné), spíše se na základě sémantické analýzy, komparace s jinými prameny a regiony a statistických metod soustředí na trendy, které se při porovnávání několika stovek dochovaných inventářů objevují. Důraz je kladen zejména na nábytek a vybavu v interiérech a jejich proměny v čase – oděvy, náradí, pěstované plodiny či chovaná zvířata si i kvůli detailnosti sovineckých knih bezesporu zaslouží vlastní podrobné studie. Z opačného důvodu se příliš nelze vyjádřit o otopném systému domácností na studovaném panství, v pramenech se o něm dochovalo naprosté minimum. V inventářích se v podstatě objevují pouze kovové kamnovce („*Ofentopf*“), ty ale zase najdeme ve velké části soupisů (celkem ve 411 inventářích, což je 67 % z celkového počtu, v naprosté většině byly vyrobené ze železa a jen v pěti případech z mědi). Nejpodrobněji se k otopnému systému vyjadřuje inventář sedláka Tobiase Haukha z Arnoltic z roku 1676. Po zemřelém zůstaly bílé kachle, z nichž měl ryžovištský kamnář postavit nová kamna.³

Sociální struktura osob, jejichž soupisy se dochovaly, je poměrně rozmanitá. Mimo obyvatel malých městeček spíše zemědělského charakteru Sovince (Eulenberg), Ryžoviště (Braunseifen, Brunzejf) a Břidličné (Friedland) se v inventářích vyskytují i poddaní z dalších 21 vesnic. Obsahově se inventáře městeček a vesnic příliš neliší – spíše než na místě bydliště záleželo na sociálním postavení dotyčné osoby, zejména pokud vykonávala nějaké řemeslo. Původně protestantské obyvatelstvo muselo po bitvě na Bílé hoře a vydání Obnoveného zřízení zemského pro Moravu buď panství opustit, nebo přejít ke katolické víře, což bylo urychleno i novým majitelem panství. Tím byl od roku 1623 Řád německých rytířů (Háza 1993: 26). Český mluvící

2 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec, inv. č. 477, fol. 493v–494r (rok 1684, výběrčí mýta Michel Bahrle).

3 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 477, fol. 139r (rok 1676).

obyvatelstvo bylo postupně doplňováno německým jazykem hovořícími slezskými kolonisty už od konce 16. století v souvislosti s rozvojem těžby a zpracováním železné rudy, což přitahovalo nové usedlíky. Proces germanizace zde byl završen na začátku 17. století a v době po třicetileté válce už je německá i poslední česká enkláva, ves Paseka (Háza 1993: 33–34). Po převodu panství na Řád se též veškerá vrchnostenská agenda začala vést v němčině. Během třicetileté války bylo panství Sovinec těžce zasaženo působením Švédů, po konci tohoto konfliktu se však podařila velmi rychlá obnova a zalidnění, kdy nejpozději na začátku námi sledovaného období byla populace ve stejné výši jako před válkou (Háza 1994: 55–56).

Dělení vybavení a nábytku podle typu

Studované inventáře nejčastěji obsahují nářadí (zejména železné), chovaná zvířata a pěstované plodiny, už od úvodu sledovaného období v inventářích najdeme i nábytek. Naopak se v prvních desetiletích téměř vůbec neobjevují oděvy a poměrně málo jsou zastoupeny i lůžkoviny, ty se více vyskytují až v soupisech z 18. století. U některých řemeslníků (kovářů, bednářů) se setkáváme i s nářadím potřebným pro vykonávání jejich řemesla. Kuchyňské nádobí jako samostatná položka nebývá v inventářích příliš zastoupeno, najdeme jej spíše jen vyjmenované při popisech polic na nádobí („*Topfbret*“). Pokud už je uvedeno, jedná se hlavně o dřevěné příbory a keramické hrnce.

Většina dochovaných pozůstalostních inventářů z panství Sovinec není téměř nijak řazena. Na rozdíl od inventářů z měšťanského či šlechtického prostředí, kde jsou věci v pozůstalostních soupisech nejčastěji organizovány podle místností v domě či na zámku (Grulich – Matlas 2009: 4), převažuje u sovineckých inventářů zejména řazení podle použitých materiálů na věci dřevěné a železné. Kvůli zaměření této studie na nábytek a vybavení interiéru bylo pro potřeby přehlednosti přistoupeno k dělení do kategorií podle funkčnosti.

Stoly

Ze zkoumaného vybavení domácnosti zaujímá mezi dřevěnými věcmi dominantní postavení stůl, ten se nachází v různých podobách v necelých 64 % seznamů. I když z dochovaných pramenů blíže neznáme dispozice domů na sovineckém panství, nebudeme nejspíše daleko od pravdy, když stůl umístíme převážně do tzv. svatého kouta, kde se v tomto období nacházel například i v severních Čechách (Edel 1990: 8–9).

Roli stolu jakožto základního kusu nábytku nepřímo potvrzují i artikule cechu stolařů a truhlářů z nedalekého Šumperka z roku 1599, kde měl

uchazeč o mistrovství vyrobit buď stůl, nebo truhlu,⁴ i když stůl popsán v artikulech připomíná počtem šuplíků spíše sekretář,⁵ přičemž stoly většiny sovineckých obyvatel byly bezpochyby skromnější. U těch nejjednodušších můžeme dle zpráv z inventářů očekávat domácí výrobu, podobně jako to kvůli vlastnictví většího množství potřebného nářadí předpokládáme v jižních Čechách (Grulich – Matlas 2009: 9–10). Do této kategorie spadají stoly Georga Ludwiga a Georga Thomase Bergera zmíněné roku 1675, které byly jen velmi jednoduše stlučeny z desek („*Tisch von Bretthern Zusammen genagelt*“).⁶ Rodina druhého zmíněného žila ve vesnici Dolní Moravice, kde podle urbáře z roku 1666 bydleli jako domkaři a vrchnosti odváděli jednu z nejnižších částek, postavení Georga Ludwiga se dohledat nepodařilo.⁷

Na opačném spektru jsou stoly bohatších řemeslníků či přímo vesnických rychtářů. Zde se setkáváme i s podobnými stoly, jaké zmiňují šumperské artikule, tedy s šuplíky,⁸ případně i přímo nazývané jako psací stoly („*Schreibtisch*“), jako u nejvýše postavené osoby z inventářů, hejtmana panství Sovinec Paula Phillipa Schätzela z Hetzenfeldu.⁹ Ten se však svým jménem a postavením značně vymyká i těm nejmajetnějším rychtářům a farářům. U nich se zase můžeme setkat s kulatými stoly¹⁰ a v případě dolnomoravického faráře Petera Schneidera i s pulpitem.¹¹ Trochu nejasná je situace u „*steinerne Schreib Tafel*“ či „*Steinerer Tisch*“, kde není úplně zřejmé, zda se jedná o (psací) stoly s kamennou deskou či břidlicové tabulky na psaní. Celkem tři „*Schreib Tafeln*“ totiž vlastnil poštovník Andreas Töllich,¹² který by k výkonu své práce mohl potřebovat obě zmíněné varianty, ta s psacími

4 ZA Opava, fond Cech stolařů a truhlářů Šumperk, nezpracováno, Artikule z roku 1599.

5 „*Zum Siebenden, der Tysch hat Sieben Viertel, ohne die dycke und Inn Zwölff tayl die leng, und eylff teil die bräitt, drey wargkschuch, die gantze höhe, Zwoey teil die Tieffe des kasten, und Neün Schubladlein Inn den Tischladen, alle versperret, die werden Vermengt, das ein iedes eintriefft, wo man es hinnimpt.*“ – tamtéž.

6 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 477, fol. 69v (Georg Ludwig), fol. 116 (Georg Thomas Berger).

7 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 18, fol. 53.

8 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 478, fol. 661v (rok 1705); inv. č. 479, fol. 248v (rok 1716).

9 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 477, fol. 62r (rok 1674).

10 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 477, fol. 448v (rok 1683), inv. č. 479, fol. 249r (rok 1716).

11 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 478, fol. 122v (rok 1690).

12 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 477, fol. 247v (rok 1678).

tabulkami se však zdá pravděpodobnější. „*Steinener Tisch*“ byl zase v majetku papírnického mistra Johanna Jacoba Weýße,¹³ i zde se mohlo jednat o pomůcku při práci – obyčejných stolů měli citovaní pánové větší počet.

Podobně sofistikované kusy nábytku už si lidé samozřejmě nevyráběli sami, ale spoléhali na práci profesionálních řemeslníků z blízkého i vzdálenějšího okolí (Vařeka – Petrářová – Plessingerová 1988: 203). Výzdobu stolů písaři příliš nezaznamenávali, víme jen o čtyřech stolech natřených načerveno a jednom nazeleno. Z nich měla rychtářka Anna Magdalena Mautherová z Horní Dlouhé Loučky roku 1716 v menší světnici jeden malý červený stůl a jeden velký kulatý stůl stejné barvy, který navíc zdobil turecký přehoz, „*Türkischen Töbicht*“.¹⁴ Zelený stůl zase v roce 1684 vévodil domu sovineckého tkalce Hanse Sussela.¹⁵ Nějakým způsobem zdobený byl bezpochyby i stůl mlynáře Johanna Michaela Hoffmanna z Horní Dlouhé Loučky, odhadnutý komisí v roce 1758 na šest rýnských zlatých, což bylo o dva zlaté víc než cena jeho velké dubové skříně na oblečení.¹⁶ Zmíněné barvy odpovídají obecně přijaté chronologii (Vařeka – Petrářová – Plessingerová 1988: 204–205), kdy v 17. století ještě doznívá renesanční zelená, naopak rychtářka Mautherová má již stoly nabarvené pro baroko typickou hnědočervenou. Mimo kvality provedení byly podobně velké rozdíly i v počtech stolů v jednotlivých domácnostech. Zatímco obyčejní vesničané měli nejčastěji pouze jeden stůl, u řemeslníků a zejména u fojtů a rychtářů se setkáváme s více kusy. Rekordmany jsou v tomto ohledu rychtář z Plinkoutu Georg Hielscher, v jehož pozůstalosti se v roce 1691 objevuje sedm stolů a jedna tabule,¹⁷ a lomnický rychtář Johann Franz Haydwyger vlastníci roku 1738 šest stolů a tři tabule.¹⁸

Tabule, někdy též táfle, je specifickým druhem stolu. Souvisela s větší diferenciací tohoto druhu nábytku, o které na přelomu středověku a novověku hovoří Tomáš Edel (Edel 1990: 9). Ten považoval jako nejpravděpodobnější, že v Podještědí táfle sloužila jako do jisté míry náhrada stolu ve svatém koutě, kde se provoz co nejvíce omezoval a normální jídla či

---

13 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 480, fol. 170r (rok 1738).

14 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 479, fol. 249r (rok 1716).

15 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 477, fol. 508r (rok 1684).

16 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 481, fol. 138r (rok 1758).

17 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 478, fol. 98r (rok 1691).

18 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 480, fol. 159v (rok 1738).

pracovní činnosti (draní peří, přebírání hrachu atd.) byly přesunuty na tabuli stojící podél stěny mezi svatým koutem a policí na nádobí (Edel 1990: 19). Sovinecké inventáře však nabízejí jiný úhel pohledu. Tabuli („*Taffel*“) nalezneme pouze v domech místní honorace, zejména rychtářů či mlynářů, někdy byl tento kus nábytku také označován i jako „*Gast Taffel*“¹⁹ či „*Schänk Taffel*“.²⁰ To by spíše napovídalo tomu, že se stoly nazývané táfle či tabule na Sovinecku využívaly u privilegovaných vesnických vrstev k šenkování alkoholu (piva, vína či pálenky) – právo šenku či držba krčmy bylo častým privilegiem dědičných rychtářů či bohatších řemeslníků.

Sedací nábytek a postele

Sedací nábytek je v porovnání se stoly v sovineckých inventářích zastoupen poměrně málo, a to jen ve 167 případech (27% z celkového počtu inventářů). Mezi ním se nejčastěji zmiňují stoličky („*Schemel*“) a židle („*Stüll*“). Zdá se, že většinou jsou oba výrazy brány jako synonyma, příkladem může být soupis rychtáře Baltzera Maýera z Malé Štáhle („*4 Lahnstill oder schämel*“).²¹ Mimo celodřevěných židlí se už v nejstarší zkoumané knize objevují i jiné typy. Sedlák Tobias Haukh z Arnoltic měl už v roce 1676 dvě židle vyplétané slámou („*2 Stüll mit Stroh beflochten*“),²² poštministr Andreas Töllich z městečka Ryžoviště si zase před svou smrtí v roce 1678 dopřával posezení na dřevěných židlích čalouněných kůží.²³

Zvláště druhý jmenovaný kus nábytku se v inventářích z následujících let poměrně zabydlel a transformoval do podoby luxusnějších židlí (a v některých případech snad i přímo křesel) zvaných „*Sessel*“ a poprvé zmíněných u albrechtického faráře Martina Františka Habela v roce 1683.²⁴ Větší počet kůží i suknem potaženého sedacího nábytku vlastnil roku 1705 i Heinrich Josef Vogel, sládek z Horní Dlouhé Loučky. Kromě toho se u něj našlo i sedm

19 Tamtéž.

20 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 480, fol. 265v (rok 1746, mlynář Anton Rejmer).

21 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 478, fol. 561r (rok 1702).

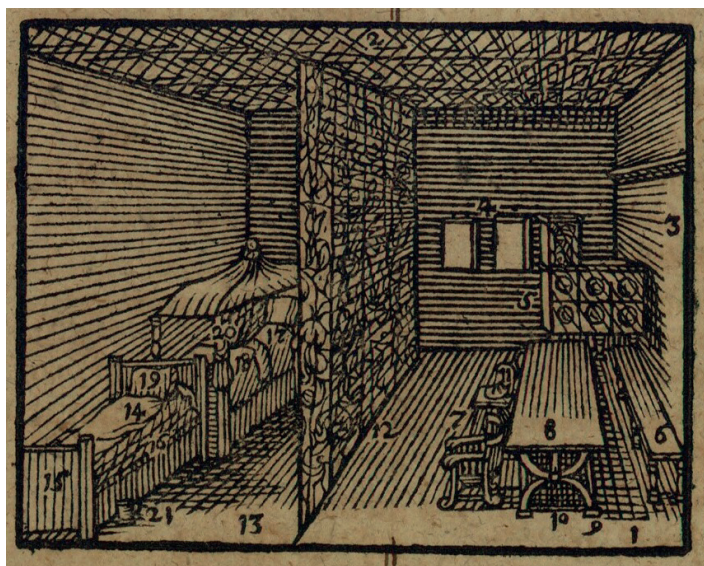
22 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 477, fol. 138r (rok 1676).

23 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 477, fol. 247v (rok 1678). Nejspíše už křesla představují tři „*Stüll mit... Leder uberzogen*“, které vlastnil Daniel Poysel, jeden z hejtmanů sovineckého panství, v roce 1679. Dvě byla potažená červenou kůží a jedno velké kůží černou – ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 477, fol. 259v (rok 1679).

24 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 477, fol. 448v.

židlí, tři měly vyřezávaná opěradla („mit auß geschnittenen Lahnen“). Zajímavá je poznámka u Vogelových tří kůží potažených seslí, z nichž pouze jedna měla mít opěrky pro ruce („... worunter einer mit Armben“).²⁵ Rozdíly mezi židlemi a seslemi tedy byly v této době minimální a oba pojmy vedle sebe existovaly jako synonyma, přesto se v kontextu studovaných sovineckých inventářů pojem „Sessel“ užívá zejména pro sedací nábytek potažený kůží či sukrem, a to s opěrkami pro ruce i bez nich.²⁶ Asi není překvapením, že naprostá většina seslí se opět nacházela v domech bohatších řemeslníků či rychtářů a fojtů.

Obr. 1 Vyobrazení světnice a ložnice z druhého vydání knihy *Orbis Pictus Sensualium* od Jana Amose Komenského z roku 1660 (Comenius 1660: 148).²⁷ Židle přeložené jako „Sessel“ se nachází pod číslem 7, číslo 6 patří jednoduché lavici bez opěrky pro záda. Číslo 15 označuje postel („Spanbette“).

25 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 478, fol. 661v.

26 Výjimkami potvrzujícími pravidlo jsou v tomto případě inventáře fojta Andrese Zotha z roku 1730 a rychtáře Johanna Franze Haydwigera z roku 1738. V prvním případě se hovoří o čtyřech dřevěných seslích (ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 480, fol. 6v), u druhého jsou zase pojmy „Laan stüll“ a „Sössl“ brány jako synonyma (ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 480, fol. 159v).

27 Digitalizovaná kopie této strany je na stránkách Digitální knihovny Krameri-us [2022-06-30]. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:91d7f652-157c-4cdc-9682-64533bf0bd2e>

Mimo židlí a stoliček se v domácnostech objevovaly i lavice (v 64 soupisech, 10,5 %), kde v podstatě můžeme rozlišit tři druhy: jednoduché lavice z jedné desky a pravděpodobně bez opěrek („*einfache Bank*“), lavice s opěrkou na záda („*Lahnbank/Lehnbank*“) a tzv. lavice se zábradlím („*Schoßbank*“).²⁸ Rozdíl mezi lavicí s opěrkou a se zábradlím bude nejspíše pouze kosmetického rázu – zatímco opěrka mohla být z jednoho kusu desky, zábradlí bylo pravděpodobně tvořeno dřevěnými šprušlemi. Oba typy najdeme v inventáři rychtáře Johanna Franze Haýdwigera z roku 1738. Zatímco dvě „*Lahn Bängk*“ jsou popsány jako jednoduché („*einfache*“), „*Stoß Bank*“ je doplněna ještě k ní příslušejícími šrouby či kolíky („*stoß Banck sambt der angehörigen Schrauben*“).²⁹ Obecně se s lavicemi se zábradlím v inventářích setkáváme spíše u bohatších vrstev, kde už se zřejmě nejednalo o lavice napevno zapaštěné do stěn (k nim více Kafka – Mevaldová 2015: 7), ale o přenosný, řemeslnicky opracovaný kus nábytku.

Kromě sedacího nábytku nesmíme zapomínat ani na postele („*Bett*“, „*Bettstatt*“ či nejčastěji „*Spanbett*“). Jejich zastoupení v pozůstalostních inventářích je spíše nižší – objevují se pouze ve 118 z nich (19 %). Celkem překvapivý je nízký počet rychtářů a fojtů, u kterých byly postele inventarizovány, i když je samozřejmě měli. Z jednatřiceti osob z této vrstvy společnosti se nějaká forma postele objevuje pouze u šesti z nich. Proč tomu tak bylo (zvláště když počet postelí u zmíněné šestice rychtářů kolísal mezi jednou až šesti), není úplně jasné.

V průběhu celého sledovaného období se také můžeme výjimečně setkat i s postelí s nebesy („*Himmelbett*“, celkem pětkrát v rozmezí let 1705–1761). Nejprve je jmenovaná u sládka Heinricha Josefa Vogela, který vlastnil dokonce tři kusy.³⁰ Ze svých šesti dřevěných postelí měla dvě s nebesy i rychtářka Anna Magdalena Mautherová, starou postel s nebesy užívala pekařka Barbara Berndtová a zbylé dvě zmínky najdeme u Sibilly Zerhanové a Martina Gielgena.³¹ Naopak u faráře Martina Franze Habela v roce 1683 se vysloveně objevuje, že postel s nebesy neměl, což svědčí o předpokládaném rozšíření tohoto typu postele v některých vrstvách venkovské společnosti, kde se její absence jevila jako zaznamenání hodná

28 Takto tento pojem překládá Jungmann 1836: 274.

29 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 480, fol. 160r.

30 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 478, fol. 661r (rok 1705).

31 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 479, fol. 251r (rok 1716, rychtářka Anna Magdalena Mautherová); fol. 307v (rok 1719, pekařka Barbara Berndtová); fol. 417r (rok 1728, Sibilla Zerhanová); inv. č. 481, fol. 192v (rok 1761, Martin Gielgen).

výjimka.³² Peter Schneider, farář z Dolní Moravice, sice v inventáři neměl uvedenou postel, vlastnil však potištěný závěs nad postel („*ein gedruckter vorhang Vmbs bett*“), zde tedy postel s nebesy můžeme očekávat.³³

Úložné nábytkové prostory

Rozsáhlou kapitolu v sovineckých interiérech představuje nábytek sloužící k uložení či uchovávání věcí, ať už jde o cennosti, nádoby, šaty, či potraviny. Suverénně nejrozšířenější z této kategorie jsou police na nádoby a misníky („*Topfbret*“, někdy i „*Gefäßbret*“ či „*Schüsselbret*“)³⁴. S těmi se můžeme setkat hned ve 359 inventářích (téměř 59 %). Jak už napovídají německé názvy, jednalo se o nábytek sloužící k ukládání hrnců, nádob či mís, často doprovázených i talíři či lžicemi. Velké zastoupení v inventářích svědčí o rozšíření mezi všemi vrstvami, přičemž podobně jako v soudobých jižních Čechách (Grulich – Matlas 2009: 12) můžeme předpokládat, že u chudších se jednalo pouze o polici, ale v bohatších domácnostech už měl „*Topfbret*“ podobu alespoň malé skříně. Jinak si totiž nelze vysvětlit, že například dolnomoravský rychtář Elias Hoffman měl v roce 1681 „*Topffbreth*“ se třemi tucty dřevěných talířů, stejným počtem dřevěných lžic a dalšími v domácnosti potřebnými hliněnými nádobami³⁵ nebo že jiný obyvatel Dolní Moravice, Lorenz Zot, vlastnil roku 1730 „*Gefäs Bret*“, kde se nacházelo osm hrnců a sedmáct mís.³⁶

Poměrně stálé je i početní zastoupení polic a misníků v domácnostech. Pouze v šesti inventářích se v domě nacházely dva a v jednom případě (u lomnického rychtáře Johanna Franze Haydwigera v roce 1738) tři kusy tohoto nábytku.³⁷ V těchto případech je možné, že byly police či misníky „navíc“ umístěny ve výměncích, **jen se o tom v soupisu nedochovala zmínka**.³⁸ O barvě či výzdobě se v inventářích také neobjevují žádné stopy.

---

32 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 477, fol. 450r (rok 1683).

33 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 478, fol. 122r (rok 1690).

34 Poslední pojem se vyskytuje výhradně v rozmezí let 1736–1738, zbylé pojmy se objevují pravidelně.

35 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 477, fol. 359v (rok 1681).

36 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 480, fol. 31v (rok 1730).

37 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 480, fol. 159v (rok 1738).

38 Naopak vysloveně o jedné polici ve velké světnici a další ve výminku se hovoří v soupisu Hanse Cudenße z roku 1731 – ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 480, fol. 32r (rok 1731).

Další velkou skupinu nábytku reprezentují skříně a almary (204 případů, 33 % inventářů), které se objevují v průběhu celého zkoumaného období pod pojmem „*Almer*“, pouze v jednom případě „*Schrank*“. Almary byly nejčastěji jmenovitě využívány na ukládání potravin („*Brotalmer*“, 71krát), oblečení („*Kleideralmer*“, 17krát), v menší míře ještě nářadí („*Zeugalmer*“, 4krát). Specifickou podskupinu představují koutní skříně („*Winkelalmer*“). Ty se nejčastěji nacházely ve svatém koutu a vyskytují se ve 43 inventářích. Zajímavé je, že pouze v sedmi z těchto soupisů měl zesnulý člověk mimo koutní skříně i nějakou jinou (kromě skříně na potraviny, „*Brotalmer*“), ve zbylých byla koutní skříň jediným sepsaným nábytkem tohoto typu. Z velmi strohých zpráv o vnější podobě skříní víme jen o zelené almaře Michela Otty Kramera, kramáře z Horní Dlouhé Loučky, z roku 1713, která se nacházela ve světnici,³⁹ a železem pobité skříni jeho souseda, rychtáře Johanna Friedricha Mathera, z roku 1715.⁴⁰ Všechny zmíněné druhy skříní a skříněk se taktéž často vyskytovaly i se zámkem a klíčem.

Přechodový typ nábytku mezi skříní a truhlou podle všeho představuje „*kasten*“, z nějž se později vyvinou nejen na Moravě hojně rozšířené kostny (komody s šuplíky). Zejména v úvodu studovaného období se však jedná o truhlu sloužící k uložení oděvů, ložního prádla či látek.⁴¹ Na to můžeme usuzovat z inventáře faráře Johanna Franze Schreyera z roku 1680, který vlastnil tři „*kasten*“. V první se nacházelo plátno, v druhé písemnosti a u třetí bylo rozbito víko („*Beÿm dritten kasten ist der deckel zerbrochen*“).⁴² Naopak podobu komody s šuplíky už podle všeho měla „*kleÿder Casten mit 3 Schupp laden*“ mlynáře Johanna Michaela Hoffmanna v roce 1758.⁴³ Tím trochu předběhl dobu – komody s šuplíky máme ve venkovském prostředí spojené zejména až s 19. stoletím (Kafka – Mevaldová 2015: 11). Obecně můžeme říci, že se s „*kleider Kasten*“ setkáváme v celém sledovaném období, a to napříč všemi inventáři, a na rozdíl od situace v jižních Čechách, kde

39 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 479, fol. 197r (rok 1713).

40 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 479, fol. 915v (rok 1715).

41 V druhém vydání Komenského Orbis Sensualium Pictus z roku 1660 je u obrazku truhly s klíčem uvedeno „*Kisten (Truhen)*“ (Comenius 1660: 146–147), stejně tak je tomu i v jednom z pozdějších vydání (Comenius 1760: 276). Jako truhlu překládá slovo „*kasten*“ ještě i Dobrovský, Josef. 1821. *Deutsch-böhmisches Wörterbuch*. [2022-06-10]. Dostupné z: <https://bara.ujc.cas.cz/slovníky/dobrovsky/dobrovsky320.html>

42 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 477, fol. 320r (rok 1680).

43 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 481, fol. 140r (rok 1758).

se rozšířily až v poslední třetině 18. století (Grulich – Matlas 2007: 12), zde zaznamenáváme i jejich podobu s šuplíky už někdy v polovině století.

V sedmi případech (vesměs až z 18. století, poprvé v roce 1729) se v inventářích objevují zároveň jak „*kleider Kasten*“, tak i „*kleider Lad*“, tudíž už mezi nimi musely existovat nějaké rozdíly. Oba tyto typy úložného nábytku jsou následně zajímavé i z dalšího úhlu pohledu: jedná se o jediný druh nábytku z inventářů, u kterého se v některých případech důsledně objevuje, že patřil ženám, ať už pozůstalým, či zemřelým manželkám nebožtíka hospodáře, nebo jeho dcerám, sloužily tudíž i jako úschova pro výbavu. O výzdobě truhel se v inventářích moc nedozvíme, opět jsme maximálně odkázáni pouze na výjimečně zmíněnou barvu – dvakrát zelenou⁴⁴ a jednou červenou.⁴⁵ Poměrně standardně byly truhly opatřeny i zámkem.

Rozsáhlou podkategorii truhel ze sovineckých inventářů představují zásobnice – moučnice („*Mehlkasten*“) a spižírny („*Speiskasten*“, „*Speistrugel*“) objevující se ve 251 soupisech (40,5 %). Šestkrát se v tomto výčtu vyskytuje i „*Leinkasten*“, truhla na len či lněná semínka. Tu najdeme u bohatších sedláků a rychtářů až v posledních zkoumaných desetiletích (1732–1763).⁴⁶ Na rozdíl od soudobých českých inventářů (Vařeka – Petráňová – Plesingerová 1988: 208) jsou tyto různé skříně a truhly na ukládání potravin častou součástí soupisů už během 17. století, i když se zpravidla nejednalo o nejrepresentativnější kousky nábytkového inventáře.

Po skříních a truhlách byla dalším způsobem ukládání oděvů bidla (hambálky), věšáky či stojany na šaty, popřípadě plátno („*Kleiderstand*“, „*Leinwandstand*“). S nimi se setkáme ve 48 inventářích, a to zejména v domácnostech, kde se v soupisech nevyskytují předchozí dva druhy nábytku, truhly a skříně. Časově se v našich soupisech vyskytují nejvíce do konce 17. století (26 případů), později kvůli své jednoduchosti a nízké hodnotě buď nestály za zmínku, nebo byly nahrazeny truhlami, skříněmi či kostny. V jednom případě byly k roku 1683 zaznamenány dva velké stojany na bělení příze („*2 grose Standen Zum Garnbleichen*“).⁴⁷

44 „*ein großer grüner Kasten*“ – ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 478, fol. 122v (farář Peter Schneider, rok 1680); „*grüne Trugel*“ – ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 480, fol. 170r (papírnický mistr Johann Jacob Weß, rok 1738).

45 „*rothe klejder Lad*“ – ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 479, fol. 136r (Andreas Langer, rok 1737).

46 Prvním, u koho byla „*Leinkasten*“ zaznamenána (a to hned tři kusy), je hornomoravický rychtář Josef Franz Jelg – ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 480, fol. 50v (rok 1732).

47 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 477, fol. 457v (rok 1683).

Miscellanea

Na závěr si blíže představme předměty z vybavení domácností, které nelze zařadit do výše zmíněných kategorií. Prvními z nich jsou předměty určené ke koupeli, což byly vany („*Badwann*“), necky („*Badmuld*“) a putny („*Bade Bieth*“). Třetí zmiňované označení však postupně mizí a naposledy se s ním setkáváme v roce 1717 u krejčího Michela Bahrleho ze Sovince.⁴⁸ Celkem se alespoň jeden z těchto předmětů osobní hygieny objevuje v 64 soupisech (10,5 %). Mimo málokdy zmíněných přídavných jmen značících stáří předmětu („*alte*“) či velikost („*große*“) se u jedné vany, konkrétně té mlynáře Andrease Schuffnera z roku 1748, dochoval i trochu bližší popis. Víme tedy, že byla vyrobena z modřínu („*Leherbaümerne Baadwanne*“) a v kuse ji držely železné obruče.⁴⁹

Vybavením typickým pro lépe situované obyvatele sovineckého panství byly mandly na oblečení a látky. Vyskytují se v 62 inventářích (10 %), z toho u 12 rychtářů či fojtů. U mandlů se můžeme setkat se dvěma základními typy názvosloví. Tím početnějším jsou mandly na šaty („*kleider Mangel*“) či velké mandly („*große kleider Mangel*“), méně často (pouze 7krát) se objevují mandlovací desky (mandlovadla) s klínem („*Mangel Breth mit dem Keil*“). U nich je nápadné, že se tento pojem objevuje pouze v letech 1754–1763. Je tedy dost dobře možné, že šlo pouze o jiný název stejného předmětu, jakým byly mandly označovány jako „*kleider Mangel*“, což mohlo být způsobeno některou z osob úředníků přítomných při inventarizaci. Nemůžeme však vyloučit ani verzi, že se opravdu jednalo o mandlovací desky sloužící k hlazení oděvů, které byly u menších oděvních součástí určitě praktičtější než velké mandly zatížené těžkými kameny.

Poměrně nízké zastoupení mají v inventářích kolovraty a kolovrátky („*Spinn Radel*“) – ty nalézáme pouze v 92 soupisech (15 %), a to navzdory tomu, že len či lněná semínka se v pozůstalostech objevují poměrně pravidelně. Zde však nesmíme pominout, že se jednalo o docela jednoduché a levné zařízení, kterému inventarizační komise nemusely věnovat větší pozornost.

Specifickým kusem nábytku souvisejícím s barokní zbožností 18. století bylo klekátko („*Betstull*“). Poprvé se s ním setkáváme v roce 1705 u sládka Heinricha Josefa Vogela, další zmínky pochází z let 1732, 1738, 1760 a 1762, a to od rychtáře, papírnického mistra a dvou blíže nezařazených obyvatel

48 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 479, fol. 268r (rok 1717).

49 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 481, fol. 3v (rok 1748).

Horní Dlouhé Loučky a Horní Moravice.⁵⁰ Klekátko můžeme předpokládat i ve třech pozůstalostech farářů, které se ze sledovaného období zachovaly, i když o něm v jejich inventářích není vysloveně zmínka – pokud tedy nepatřilo ke stálému vybavení fary. Všeobecné rozšíření klekátek ve 2. polovině 18. století dokládá i jejich přítomnost v několika inventářích z Čech, kde se v 70. letech 18. století objevují v Rychnově nad Kněžnou (Hynková 1967).

Z dalších předmětů spojených s křesťanským kultem můžeme ještě jmenovat dřevěné krucifixy, které byly zaznamenány pouze ve třech domácnostech. Jelikož však šlo o domy bohatších obyvatel (Franze Ludwiga, zámečníka ze Sovince, sládka Heinricha Josefa Vogela a dobře situovaného sedláka Antona Franze Maýera z Horní Moravice, vlastního navíc i výše zmíněné klekátko, knihu *Das Leben Christi* a tři obrazy),⁵¹ jednalo se s největší pravděpodobností o luxusnější a zdobené kříže větší hodnoty – obyčejné jednoduché krucifixy zřejmě komisím nestály za zapsání. U kříže sedláka Maýera je ještě zajímavá poznámka, že si ho pro sebe vyhradila po něm pozůstalá vdova. Vyřezávaný dřevěný kříž vévodil domácnosti sládka Heinricha Josefa Vogela.⁵² Papírnický mistr Johann Jacob Weýß byl dokonce majitelem relikvie ukryté („*verborgen*“) v zaskleném obrazu s blíže neznámou náboženskou tematikou.⁵³ Jeden z vůbec nejzajímavějších předmětů ze všech inventářů a taktéž pravděpodobně související s barokní zbožností najdeme u veverského rychtáře Johanna Dittricha v roce 1747. Ten měl ve své jinak poměrně standardně vybavené domácnosti i loretánský zvoneček („*Mariae Laureta glöckel*“).⁵⁴

Nedílnou součástí obytných prostor se postupem času staly i obrazy. Pošt mistr z Ryžoviště Andreas Töllich už v roce 1678 vlastnil dva obrazy na plátně a sedm mědirytin. **Obraz Panny Marie a svaté Alžběty** (pravděpodobně na plátně) byl zase o dva roky později nalezen u jiříkovského

50 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 478, fol. 661r (rok 1705); inv. č. 480, fol. 50v (rok 1732, rychtář Joseph Franz Jelg); fol. 170r (rok 1738, papírnický mistr Johann Jacob Weýß); inv. č. 481, fol. 183v (rok 1760, Philipp Zerhaus); fol. 227v (rok 1762, Anton Franz Maýer).

51 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 481, fol. 172r (rok 1760, zámečník Franz Ludwig); fol. 228r (rok 1762, Anton Franz Maýer).

52 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 478, fol. 360v (rok 1705).

53 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 480, fol. 169v (rok 1738).

54 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 480, fol. 277v (rok 1747). Jak tento předmět vypadal (čili zda šlo o jeden zvoneček či menší zvonkohru), se zatím nepodařilo dohledat. Mohlo se také jednat např. o předmět z pouti do pražské Lorety proslavené svou zvonkohrou – zde se však pohybuje pouze na poli spekulací.

faráře Johanna Franze Schreyera.⁵⁵ Od počátku 18. století se stále více prosazují obrazy malované na skle. U sovineckého měšťana Hanse Langera se v roce 1700 ještě jednalo pouze o zasklené obrazy („2 stuckh Bielder in glaßfen gefast“),⁵⁶ sládek Heinrich Josef Vogel z Horní Dlouhé Loučky měl ale roku 1705 ve své rozsáhlé galerii i čtyři malby na skle („auf glaß gemahletes“). Na všech byly náboženské motivy (Svatá rodina, svatý Jan Křtitel, svatý Jeroným a Zvěstování Panny Marie, v inventáři „Englischer gruß“).⁵⁷

V soupisech užitá terminologie, kdy se často setkáváme pouze se spojením „Glaß Bildt“, tedy ve většině případů neumožňuje rozhodnout, zda se jedná o obrazy zasklené, či přímo o podmalby na skle – jmenovitě se vyskytují oba případy. Obrazy malované přímo „auf Glaß“ se kromě výše zmíněného sládka pravidelně vyskytují od 30. let 18. století, a to i na vesnicích. V letech 1732–1759 byly tyto obrazy nalezeny v majetku osmi osob. Z nich byli dva rychtáři, jeden mlynář, jeden řezník a u ostatních nebylo žádné řemeslo či postavení uvedeno. Zvláště u jednoho z rychtářů se setkáváme s větším počtem (hornomoravický Josef Franz Jelg jich měl 13),⁵⁸ ostatní zmiňovaní vlastnili mezi 3–4 kusy. Přítomnost maleb na skle zejména u čtyř vesničanů už kolem roku 1750 je zde jako předzvěst jejich budoucího rozšíření, kdy bude slovní spojení podmalba na skle evokovat oblast lidového umění 19. století (Brožková 2015: 383). Naopak mezi elity sovineckého panství pronikaly už kolem roku 1700 čili o trochu dříve, než jsou o podmalbách zprávy v inventářích z panství Pardubice, kde se objevují první zmínky až k roku 1746 (Kafka 2005: 12).

Poslední skupinu předmětů, kterým se tato studie věnuje, představují hodiny. Ty se vyskytují ve 43 inventářích (7 %) u těch výše postavených obyvatel panství. Většinou byly železné či dřevěné s kovovými prvky a nalézaly se na stěnách („Wand Uhr“). Nejčastěji zmiňovanou kategorií hodin jsou hodiny bicí („Schlag Uhr“), naopak v soupisech na první pohled nenalezeme například v Praze na počátku 17. století se vyskytující hodiny ukazující či přesýpací (Pešek 2014: 635–636). Pomineme-li spíše zlatnické práce v domácnostech sovineckých hejtmanů z konce 17. století, představují asi nejluxusnější hodiny ty v domě již několikrát zmíněného sládka Heinricha Josefa Vogela, v jeho případě se jednalo o velké stojací hodiny („Perpendicul

55 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 477, fol. 245v (rok 1678); fol. 320v (rok 1680).

56 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 478, fol. 473r (rok 1700).

57 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 478, fol. 360 (rok 1705).

58 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 480, fol. 50v (rok 1732).

uhr“).⁵⁹ Poměrně rozšířené byly nástěnné hodiny od druhé třetiny 18. století i u řemeslníků (tesaře, kováře, několika mlynářů). S asi stoletým zpožděním tak i společnost na sovineckém panství následovala pražské měšťany, kde se hodiny od začátku 17. století postupem času staly natolik běžnou součástí domácností, že postupně ztratily svou zprvu vysokou prestižní hodnotu (Pešek 2014: 638).

Obr. 2 Vyobrazení bicích hodin („*Schlaguhr*“) s olověnými závažími („*Bleygewichte*“) ve druhém vydání knihy *Orbis Pictus Sensualium* od Jana Amose Komenského z roku 1660 (Comenius 1660: 159).⁶⁰ Podobné hodiny („*Wandt Uhr mit Bleyemgewicht*“) v hodnotě šesti rýnských zlatých vlastnil k roku 1679 i hejtman sovineckého panství Daniel Pojšel.⁶¹

59 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 478, fol. 655v (rok 1705).

60 Digitalizovaná kopie této strany je na stránkách Digitální knihovny Krameri-us [2022-06-30]. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:51a43ac2-7d9d-4753-97b8-016722f8f1c6>

61 ZA Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 477, fol. 259r (rok 1679).

Závěr

Prameny dochované díky pečlivě vedeným knihám sovinecké vrchnosti nám umožnily vhled do interiérů obydlí ve vesnicích a městečkách na zdejších panstvích. Navzdory tomu, že část inventářů byla poměrně skromná, ukázala tato analýza několik trendů, které se zde objevily. Předně šlo o postavení tzv. táfle, která zde na rozdíl od stejného pojmu užívaného pro nábytek v Podještědí ze stejného období představuje vybavení krčmy či rychty, kde se šenkoval alkohol, a najdeme ji tedy výhradně v domácnostech rychtářů či bohatých řemeslníků. Některé ze stolů byly dokonce i natřené barvami, které i přes svůj malý počet potvrzují popularitu zelené a následně načervenalé barvy, jak ji pro toto období doložili badatelé v Čechách.

U sedacího nábytku zde došlo k poměrně rychlému rozšíření židlí, přičemž často téměř splývají pojmy „*Schemel*“, „*Stühl*“ a „*Sessel*“. Od začátku 18. století nabývají na popularitě i čalouněné židle, které v některých případech mohly přecházet i v křesla. Častěji než v Čechách, kde minimálně zpočátku nebyvaly v inventářích příliš zmiňovány, se setkáváme i s lavicemi. Zejména varianta s opěrkou pro záda se vyskytuje relativně hojně, někdy byla doplněna i typem lavice „se zábradlím“, nejspíše odlišné tvarem opěrek. U postelí se v celém období nárazově vyskytují i postele s nebesy, které byly současníky očekávány u společensky výše postavených jedinců, jak dokládá poznámka u postele faráře Martina Franze Habela.

Vývojem prošel nábytek sloužící k ukládání předmětů a potravin. Zatímco u chudších vrstev si pod pojmem „*Topfbret*“ můžeme představit pouze jednoduchou polici na nádobí, u movitějších obyvatel nabývá poměrně brzy podobu misníku s prostorem pro desítky talířů, hrnců, misek či příborů. Také se skříněmi se setkáváme docela často, ať už sloužily k ukládání oděvů, náradí, či potravin. Kout se stolem dotvářely koutní skříně, někdy s jedním či dvěma zámky. Přítomny byly i truhly, v některých případech natřené barvou. Zejména „*kleider Kasten*“ prošly na přelomu 17. a 18. století jistým vývojem a z původních truhel se u bohatších osob staly komody (kostny) s šuplíky. Jejich větší rozšíření už během prvních desetiletí 18. století také trochu předbílá situaci v soudobých jižních Čechách, kde se v inventářích vyskytují později.

Ze zbylých předmětů je možná překvapivá poměrně častá přítomnost koupacích van či necek. Naopak očekávaná je přítomnost mandlů u výše postavených. Najdeme je u většiny rychtářů, kde se spolu s táflemi stávají jejich „poznávacím znamením“. Zbožnost místních obyvatel se kromě vlastnictví několika obrazů s náboženskou tematikou či krucifixů projevovala i několika klekátky, které jsme v inventářích zachytili, v jednom případě i relikvií světce či pravděpodobně i záhadným „loretánským zvonečkem“.

Poměrně brzy se už v 18. století rozšířily mezi vesnickými elitami podmalby na skle, tak typické pro lidové prostředí 19. století. Kolorit bohatších usedlostí dotvořily nástěnné hodiny vyskytující se zejména od 30. let 18. století u řemeslníků či movitějších sedláků.

Celkově můžeme říci, že z hlediska vybavení usedlostí na tom bylo panství Sovinec v letech 1673–1767 celkem dobře (minimálně co do počtu hospodářských zvířat či železného nářadí, i když nám zde chybí širší srovnání s jinými panstvími v rámci Moravy), a to i navzdory předcházejícímu období třicetileté války, což mohlo být dáno i místním obyvatelstvem přicházejícím na přelomu 16. a 17. století z vyspělého Slezska. Neobvykle rychlá byla i obnova panství po švédském vpádu v závěru třicetileté války, kdy nejpozději na začátku námi sledovaného období byla populace ve stejné výši jako před válkou. Některé kusy nábytku se zde objevovaly souběžně, či dokonce dříve než třeba v jižních Čechách, bohatí obyvatelé zase rychle přejímali spíše měšťanské vybavení (polstrované židle, hodiny, obrazy). Omezený prostor tohoto článku neumožnil bližší výzkum například pěstovaných plodin a stromů, chovaných zvířat či nářadí a nástrojů, což jsou témata, jejichž studium tento typ pramenů umožňuje oborům historie či historické etnologie. Pominout nesmíme ani zajímavou otázku historické sémantiky, ze které se nějaké střípky objevily i v této studii. I z těchto důvodů lze jen doufat, že se tento do značné míry unikátní pramen pro poznání života na moravském venkově v 17. a 18. století dočká v budoucnu další zasloužené pozornosti.

Říjen 2022

Prameny

- Comenius, Johannes Amos. 1660. *Orbis Sensualium Pictus. Hoc est, omnium fundamentalium in mundo rerum, & in vita actionum, Pictura & Nomenclatura*. 2. Norimbergae: Michael Endter.
- Comenius, Johannes Amos. 1760. *Orbis Sensualium Pictus Quadrilinguis Emendatus. Hoc est: Omnium fundamentalium in mundo Rerum, & vita Actionum, Pictura & Nomenclatura, Germanica, Latina, Italica, & Gallica*. Norimbergae: Johannes Andreas Endter.
- Dobrovský, Josef. 1821. *Deutsch-böhmisches Wörterbuch*. [2022-06-10]. Dostupné z: <https://bara.ujc.cas.cz/slovniky/dobrovsky/dobrovsky320.html>
- Jungmann, Josef. 1836. *Slowěnjk česko-německý Josefa Jungmanna. Díl II. K–O*. Praha: Knížecí arcibiskupská knihtiskárna, Josefa vdova Fetterlová.

- Zemský archiv Opava, fond Cech stolařů a truhlářů Šumperk, nezpracováno, Artikule z roku 1599.
- Zemský archiv Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 477, Kniha testamentů a pozůstalostních inventářů.
- Zemský archiv Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 478, Kniha testamentů a pozůstalostních inventářů.
- Zemský archiv Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 479, Kniha testamentů a pozůstalostních inventářů.
- Zemský archiv Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 480, Kniha testamentů a pozůstalostních inventářů.
- Zemský archiv Opava, fond Velkostatek Sovinec – Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 481, Kniha testamentů a pozůstalostních inventářů.

Literatura

- Brožková, Helena. 2015. Podmalby neboli obrazy malované za sklem v interiérech barokních sídel východočeské šlechty. *Jihočeský sborník historický* 84: 382–409.
- Břečková, Kateřina – Staněk, Pavel. 2016. Sklo ve vybavení brněnské domácnosti na příkladu nálezů z České 6. *Brno v minulosti a dnes. Příspěvky k dějinám a výstavbě Brna* 29: 11–46.
- Bůžek, Václav – Bůžková, Hana – Stejskalová, Jana. 1990a. Měšťanské domácnosti v předbělohorských jižních Čechách. (Prameny, metody, stratifikace). *Jihočeský sborník historický* 59, 2: 65–80.
- Bůžek, Václav – Bůžková, Hana – Stejskalová, Jana. 1990b. Interiéry domů v jihočeských předbělohorských městech. (Životní styl měšťanů v době pozdní renesance a manýrismu). *Jihočeský sborník historický* 59, 3: 113–127.
- Edel, Tomáš. 1990. *Interiér a nábytek vesnického domu Podještědí v 16.–19. století*. Český Dub: Podještědské muzeum.
- Grulich, Josef – Matlas, Pavel. 2009. Hmotná kultura a projevy mentality venkovské společnosti (jižní Čechy, 17.–18. století). *Český lid* 96, 1: 1–34.
- Háza, Zdeněk. 1993. Statistika osedlých a obyvatel panství Sovinec v letech 1516–1681. *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity: řada historická (C)* 42, 40: 23–49.
- Háza, Zdeněk. 1994. Stav a struktura obyvatel na panství Sovinec ve světle soupisu daně z hlavy pro rok 1691. *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity: řada historická (C)* 43, 41: 55–72.
- Hynková, Hana. 1967. Pozůstalostní inventáře z Orlických hor s ukázkami z Rychnova nad Kněžnou. *Český lid* 54, 1: 16–30.

- Kafka, Luboš. 2005. *Malované na skle. Lidové podmalby*. Praha: Lika Klub.
- Kafka, Luboš – Mevaldová, Helena. 2015. *Na dřevě malované. Náboženská výzdoba lidového nábytku*. Praha: Lika Klub.
- Lukášová, Eva – Otavská, Vendulka. 2015. *Aristokratický interiér doby baroka ve světle historických inventářů*. Praha: Národní památkový ústav.
- Pešek, Jiří. 1992. Pozůstalostní inventáře jako pramen poznání kultury každodenního života. In: Bůžek, Václav (ed.): *Kultura každodenního života českých a moravských měst v předbělohorské době*. České Budějovice: Pedagogická fakulta Jihočeské university: 30–42.
- Pešek, Jiří. 2014. Hora ruit – hodiny v pražských měšťanských interiérech okolo roku 1600. In: Fejtová, Olga – Jíšová, Kateřina – Power, Martin – Svatošová, Hana (eds.): *Jeho Praha. Výbor statí Jiřího Peška k dějinám Prahy*. Praha: Scriptorium: 627–639.
- Petráňová, Lydia – Vařeka, Josef. 1987. Vybavení venkovské zemědělské usedlosti v době předbělohorské: (na pozadí poddanských inventářů). *Archaeologia historica: sborník příspěvků přednesených na XVIII. celostátní konferenci k problematice historické archeologie s hlavním zaměřením na vesnické sídlo, dům a dvůr v kulturně historických, geografických a funkčních vztazích a na archeologicko-etnografické paralely, Strážnice 6.–9. října 1986*. 12: 277–286.
- Vařeka, Josef – Petráňová, Lydia – Plessingerová, Alena. 1988. Mobiliář vesnického domu v Čechách od konce středověku do počátků národního obrození. *Český lid* 75, 4: 202–211.